

Sikos T. Tamás szerk. (2019): Az élelmiszer-ellátási láncok sérülékenysége (Dialóg Campus, Budapest, p. 256)

BUSKÓ TIBOR LÁSZLÓ

BUSKÓ Tibor László: adjunktus, Nemzeti Közszerológálati Egyetem; 1083 Budapest, Ludovika tér 2.; Busko.Tibor.Laszlo@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0003-4746-0015>

Tibor László BUSKÓ: senior lecturer, National University of Public Service; Ludovika tér 2., H-1083 Budapest, Hungary; Busko.Tibor.Laszlo@uni-nke.hu; <https://orcid.org/0000-0003-4746-0015>

Az alapvető élelmiszereinket a termelőktől a fogyasztóig eljuttató élelmiszer-ellátási láncok jelentőségét aligha lehet túlbecsülni, zavartalan működésük a társadalom létének alapfeltétele. Gyorsan változó világunkban a megszokott élelmiszer-ellátási láncok átstrukturálódnak, új kihívásokkal szembesülnek. A Dialóg Campus Kiadó gondozásában megjelent tanulmánykötet talán éppen ezek miatt a változások, kihívások miatt kapta címét. Szerkesztője, Sikos T. Tamás professzor, valamint az általa felkért szakembergárda a hazai szakirodalomban eddig nem tapasztalt komplexitásban és mélységben tárgyalja a témát, kitérve az élelmiszer-ellátási láncok hagyományos és újabb szereplőire, valamint infrastruktúráis és egyéb feltételeire, kockázataira.

Ebben az ismertetésben a szereplők – feltételek – kockázatok fogalomhármásának alkalmazásával igyekszünk vázolni a könyv logikai szerkezetét és utalni néhány következtetésére. Ami a szereplőket illeti, a könyv fókuszában – némiképp zárójelbe téve a termelők és a fogyasztók perspektíváját – az élelmiszer-ellátási láncok legfontosabb hajtóerejeként azonosítható élelmiszer-kiskereskedelem áll. Sikos T. Tamás kutatásaiban az ezredforduló óta beható módon foglalkozik a hazai és nemzetközi élelmiszerláncok, illetve a bevásárlóközpontok kiskereskedelemben betöltött szerepével, ennek megfelelően a kötet általa jegyzett első két tanulmánya (a bevásárlóközpontok, illetve a hazai és nemzetközi élelmiszerláncok erőterei és szerepe) is ezt a kérdéskört boncolgatja. A kötet felütése, azaz az élelmiszer-kereskedelem hagyományosabbnak mondható szereplőinek bemutatása, egymáshoz viszonyított jelentőségük időbeli változásainak nyomon követése messzemenően indokolható. Az élelmiszerek, főként a friss áruk tekintetében a kiskereskedelemre jellemző új megoldások térnyerése kevésbé látványos, így ezek a hagyományos szereplők, különösen, ha versenyképességük érdekében sikerrel alkalmazkodnak a jelenkor kihívásaihoz, továbbra is meghatározó szereplők maradhatnak. Az élelmiszer-kiskereskedelem hagyományos szereplőinek domináns pozícióját azonban régi és új kihívók egyaránt veszélyeztethetik. S bár közülük hajlamosak vagyunk inkább az újabbakra – így az

e-kereskedelemben rejlő előnyöket maximalizálni igyekvő, kizárólag az online térben működő kereskedőkre – gondolni, sok jel mutat arra, hogy az élelmiszer-kiskereskedelem áttrendező erőterében, új köntösben ugyan, de akár a „rég” szereplőknek is juthat szerep.

Szabó Dorottya, Juhász Anikó és Kujáni Katalin Olga rövid ellátási láncokról (REL-ekről) szóló tanulmánya az efféle, a termelő és a fogyasztó közötti közvetlen vagy legfeljebb egy közvetítő szereplőt megengedő REL-típusok (termelői piacok, fesztiválok, bevásárlói közösségek, közösségi gazdaságok és dobozrendszer) kapcsán nemcsak az említett típusokban rejlő potenciálokra, de azok problémáira – például az élelmiszer-biztonsági kockázatokra – is felhívja a figyelmet. A REL-ek magyar élelmiszer-ellátásban betöltött, jelenleg még elenyésző szerepe okainak megértéséhez, illetve a problémák kezeléséhez jó kiindulópontot adhat az érintett termelők és fogyasztók jellemzőinek bemutatása/marketingszemléletű elemzése. Ami az új kihívókat illeti, hozzájuk Kovács András e-kereskedelemről szóló, és Sikos T. Tamás élelmiszer-kiskereskedelem jövőjét taglaló tanulmánya segítségével kerülhetünk közelebb. A hazai e-kereskedelem szereplőinek bemutatása kapcsán feltétlenül meg kell említeni, hogy a kézirat lezárása idején Magyarországon még elsősorban a hagyományos szereplők (Tesco, Auchan, CBA, G’Roby) online kereskedelmi tevékenységéről lehetett szót ejteni, s érthető módon nem kerülhetett sor a legújabb fejlemények, a COVID-19 válság kapcsán megjelenő online élelmiszer-kiskereskedők, például a kifli.hu vagy a chefmarket.hu tevékenységének elemzésére. E szereplők bemutatása a hazai e-kereskedelem jelenének és jövőbeli trendjeinek általános jellegű vizsgálatával egészült ki: így Sikos T. Tamás kiemelt figyelmet szentelt a lassan az élelmiszer-kiskereskedelemben is polgárjogot nyerő legkülönbébb okos technológiáknak is. Mindez már az élelmiszer-kiskereskedelem infrastrukturális és egyéb feltételeiről szóló tanulmányok felé vezet át bennünket.

Az élelmiszer-ellátási lánc feltételeit tárgyaló munkákat a szerzők különféle érdeklődéséből, kutatási területeiből fakadó sokszínűség jellemzi, ami azonban nem csap át valamiféle rossz értelemben vett eklekticizmusba, hiszen egymással összefüggő, sok tekintetben egymásból következő problémákat tárgyalnak. Így a tanulmánykötet egyik leginkább figyelemreméltó részében a hazai településföldrajz doyenje, Beluszky Pál professzor a tőle megszokott precíz és egyúttal világos stílusban mutatja be a fenntartható kereskedelem településhálózati adottságait, feltételeit. Kutatása, nem meglepő módon, azokra a hazai kistelepülésekre – és az ilyen települések által dominált térségekre – összpontosít, ahol még az alapellátás legegyszerűbb formái (például a falusi élelmiszerboltok) is csak ritkán vagy nagy nehézségek árán biztosíthatók. Beluszky vizsgálatai alapján az egyéni vállalkozásokban működtetett élelmiszerboltok gazdaságos üzemeltetése – eltekintve bizonyos speciális megoldásoktól és a kivételektől – csupán a 800 és egynéhány főt meghaladó lakosságszámú települések esetében lehetséges. Hasonló problémákat feszeget Tiner Tibor az állami és önkormányzati közúthálózat kiépíttetésé-

gének alapellátásra gyakorolt hatásait taglaló tanulmányában. Rámutat arra, hogy a cégek igyekeznek a nagy gépjárműforgalmú városi főútvonalak, kisteleplések esetében pedig a településen áthaladó első- vagy másodrendű főutak, vagy összekötő utak mentén telepíteni üzleteiket. (Ez alól legfeljebb a több százeres városaink legnagyobb népességű városrészeire összpontosító üzletnyitási stratégiák tekinthetők kivételeknek). Következésképp a közúton nehezen, csupán rossz minőségű utakon elérhető települések e tekintetben is komoly versenyhátrányba kerülhetnek, s így a mindennapi alapszükségleti cikkek – így például az élelmiszerek – beszerzése a közlekedéscsúszás szempontból periférikus elhelyezkedésű településeken sok esetben csupán mozgóboltok segítségével biztosítható. S ha mi ehhez még azt is hozzátesszük, hogy az efféle nehezen megközelíthető helyekről a legközelebbi jelentősebb kínálattal rendelkező élelmiszerbolt elérése is komoly nehézségeket jelenthet (például a ritka vagy teljesen hiányzó közösségi közlekedés miatt), akkor tovább erősödhet az a véleményünk, mely szerint az út-és közlekedési hálózatok fejlettsége alapvető módon befolyásolhatja kistelepléseink jövőjét.

Más szempontból – azaz nem a területi különbségek oldaláról – tárgyalja a kérdéskört Lakatos Péter tanulmánya az élelmiszer-alapellátás logisztikai feltételeiről. A szakirodalom főáramát követő megközelítésében a logisztika nem más, mint az áru megfelelő módon történő eljuttatása egyik pontból a másikba (a 6M vagy valamelyik hasonló kritériumrendszer szerint részletezve). S mivel az élelmiszer-ellátási láncok átalakulásának időszakában az áruk termelőktől fogyasztókig történő eljuttatásának optimalizálása a piaci siker egyik legfontosabb fokmérője lehet, ezt a tanulmányt a kötet egyik kiemelt fontosságú részének tekinthetjük. Tózsza István tanulmánya az élelmiszer-ellátás közigazgatásban betöltött szerepének pozicionálását tűzi ki célul. A cikk konklúziója – amely helyesen emeli ki, hogy az élelmiszer-ellátást a többi ellátáshoz képest nagyon sok államigazgatási, önkormányzati, para-adminisztratív és független gazdasági versenyszabályozó, illetve rendészeti tényező befolyásolja – nehezen vitatható, s éppen ezért dicsérendő a szerző erőfeszítése, amelynek segítségével sikeresen vágott rendet a közigazgatási szabályozás dzsungelében.

Az élelmiszer-ellátási lánc kockázataival foglalkozó két munka közül a Veresné Somosi Mariann tanulmánya a hazai és multinacionális élelmiszer-kiskereskedelem kockázati tényezőinek modellezésén, értékelésén keresztül keresi a választ arra a kérdésre, hogyan adaptálható a kockázatmenedzsment megközelítése az élelmiszer-kiskereskedelemre. A vizsgálat egyik legfontosabb hozadéka a hazai élelmiszer-kiskereskedelem főbb kockázati tényezőinek azonosítása. Ilyen például a higiéniai és élelmiszer-biztonsági feltételek betartásának garantálhatósága, a monopolhelyezettel való visszaélés a multinacionális hálózatok esetében, míg a hazai tulajdonú cégek esetében a versenyképességet, fenntarthatóságot érintő kockázatok bizonyultak kritikusnak. Végül, Horváth L. Attila tanulmánya az élelmiszer-ellátási lánc terror- és kiberfenyegetettségéről szól, ami ugyan még

a szerző bevallása szerint sem tartozik – legalábbis a jelenlegi Magyarországon – a legnagyobb súlyú kockázatok közé, sajátosságai miatt (kis valószínűséggel bekövetkező, de annál súlyosabb veszéllyel fenyegető kockázatok csoportja) mindenképp indokoltnak nevezhető a tanulmány megjelentetése a kötetben.

Összességében az ismertetett mű egy aktuális témakört feszegető, a hazai szakirodalomban hiánypótlónak nevezhető kutatás színvonalas eredményének tekinthető, s mint ilyen, mindenképp kiérdemli az érdeklődő olvasó figyelmét.